

Keresztül-kasul félszáz színházi estén

Nehéz helyzetbe kerül az újságíró, amikor egy háborús színházi évadról szeretne tárgyilagos beszámolót adni. Rengeteg szempont költötte meg és befolyásolta a színházakat az elmúlt évadban s ugyanez a velük foglalkozó kritika sorsa is. A művészet nem érzi jól magát nagy időkben. Ilyenkor az irodalom csak erjed és majd a „kis időkben” forr ki. Harctéri és világnézeti küzdelmek idején nincsenek színpadi stílusharcok. Minden, amit manapság színpadon és környékén látunk, csak átmeneti és kialakulatlan, elsősorban maga a közönség, amelynek nagyrésze rutin nélkül hallgatja az előadásokat, holott a jó színház értéséhez és szeretetéhez épügy szükséges van színházi műveltségre, mint a jó zene élvezni-

tudásához zenei műveltséggel kell rendelkezni. Bofifülv hangverseny-publikum és botszemű színházi közönség előtt megbukik a magasrendű előadás. Hozzájárul ahhoz a furcsa, színes, zagyva évadhoz, amelyen túljutottunk, hogy a színházak irányítása is részben újdonsült igazgatók kezei közé jutott, akiknél a lezajlott hónapokat, mint *tanszezont* kell felfognunk. Bizonyos, hogy a következőkre kialakultabb nézetek lesznek a budapesti színházvezetésről. Mindehhez képest, *relative és elnézőleg, nem is volt olyan rossz ez a szezon*. Legalább is mentségére szolgálhat az a pár jó írás és előadás, amelyek kedvéért lenyeljük a gyengébbeket.

bölt „destruktív” írók voltak, de nem könnyed, hanem verejtékszá- gúan könnyed utánzó, nem szelle- mes, hanem szellemeskedő s nem pikáns, hanem izléstelen. A törté- nelemtudósból film- és vígjáték- íróvá vedlett szerző úgy járt, mint az az úriú, aki kiszabadulva a csa- ládi zsarnokság alól, utcai nőnek maszkírozta magát. *Rendezőkre, dramaturgokra és főleg jóbarátokra* lenne szüksége, hogy rávezessék arra az útra, amelyen kifejtheti két- ségtelen képességeit.

A Nemzeti Színház magyar fel- újításai közül kiemelkedik *Galamb* Sándor két igen szerencsés, stí- lusos átdolgozása: a *Mukányi* és a *Dárday-ház*, a külföldiek közül pedig a *Wallenstein* és az *Armány és szerelem*. Ezeknél két nagyon alapos és kvalitásos német ren- dező munkáját ismertük meg: *Meissnerét* és *Georgeét*. A *Sasfiók* reprise nem tartozik a színház legsikerültebb produkciói közé, a *Nóra*-ban azonban érdekes rendezői ötleteket és nemes színészi munkát láttunk. A külföldi újdonságok közül a *Niskavuori kenyér* nem közelíti meg szerzőjének ta- valyi bemutatott darabját, a *Niska- vuori asszonyok*-at, de még így is elfogadható. *Birabeau: Három mama* című vígjátékát a túlnyomó- részt jó előadás ellenére se volt szükséges ezen a színpadon bemu- tatni.

A *Nemzeti Kamaraszínház* évadja végén az igen fiatal *Hubay* Mik- lós *Hősök nélkül* című darab- ját mutatta be, amely merész tár- sadalomkritikájával, éles meglá- saival, mondanivalójának lelkes ko- molyosságával annak ellenére jelen- tős színházi esemény, hogy kon- zervatív színpadi szempontból sok kifogás alá eshetik. Sajnos, ez a darab a műsornak csak egyhat- ódát töltötte ki, öthatodában a *Koncert* című *Bahr*-vígjátékot ját- szolták igen mulatságos, ha játé- stílusban nem is összehangolt elő- adásban. Nem vagyok meggyő- ződve arról, hogy ez a színház be- tölti hivatását akkor, amikor egy- sem irodalmi, se művészi szem- pontból nem fontos esemény szá- mára kisajátítja az egész évadot.

megszokják őket. A *IV. Henrik*-nek még egy jelentősége volt: hogy a legjobb karakterszínészek élére ugratta a Nemzetiben második sorban álló *Várkonyi Zoltánt*. A következő darab, *Felkay* Ferenc *Nero*-ja, merész s sikerült kísérlete modern gondolatok archaizálásá- nak. A *Jelzőtűz*, amelyet le kellett venni a játérendről, különös, ér- dekes, szokványmentes és irodalmi ízű darab s mindennek betetőz- séül került sor *Achard* vígjátékára, a *Dominó*-ra, erre a jókedvű pá- rizsi burleszkre. Ennyi siker mel- lett szívesen elnézzük a színház- nak egyetlen eltévelyedését, a *Kör- tánc* című detektívdrámát. A Ma- dách Színháznak nehéz lesz tartani azt a színvonalat, amelyet első

szezónjában elért, de ha sikerül, akkor, mint az ország egyetlen modern és feltétlenül irodalmi igényű színháza, pótolhatatlan sze- reptet fog betölteni.

Operett és sok minden egyéb

Az *Új Magyar Színházról* kriti- kai szempontból nehéz írni, mert új igazgatóinak első évadja *mű- fajkereséssel* tett el. Vígjáték, bo- hózat, klasszikus tragédia és ope- rett váltakozott műsorokon, rész- ben közepes, részben jóval közé- pesen aluli sikerrel. Szerencsére azonban szezon végére kifogták a *Vén diófa*-t, amely *megszerkesztés- ben és előadásban* oly szerencsés terméke e műfajnak, hogy a szín- ház deficités évadjából is pozitív mérleget bűvölt ki és lehetővé tette, hogy igazgatói nyugodtan és idei tapasztalataikat értékesítve készüljenek a következő évadra. Az *Andrássy Színház* új igazgatója pontosan elődeinek színházpoliti- káját folytatta és oly sikeresen ült fel a konjunktúra hátára, hogy a százalékszerűen legnagyobb jöve- delmet mondhatja magának. Ebb- en persze nagy része van annak, hogy *Vaszary* János a bohózat stílust mindenkinél jobban érti.

A *Fővárosi Operettszínház* új igazgatója szintén hosszasan kísér- letezett, amíg rájött arra, hogy mi kell Budapestnek. Sikerületlen szervezkedése folytán állandóan színészgondokkal és darabhiány- nal küszködve csak a *Száz piros rózsza* című operettnél kezdett bele- tanulni a pesti operettesimálás mes- terségébe, amelyben már sikerült körülből azt adnia, amit elődei adtak. A *Tahiti gyöngye* *Dolcskó* Béla színdús és helyenkint nagy- igényű muzsikája révén se lépte túl a közepes sikerek színvonalát, míg végül a szezont befejező *Kata, Kitty, Katinka* című operettel elta- láltta az izlést. *Vécsey* Leó vaude- villeszerű szövege és *Hegedüs* Ta- más tökéletes jazz-szellemben fogant invenciózus muzsikája azt bizonyítják, hogy ebben a műfaj- ban is lehet még újat adni.

Az újszülött pesti színház, a *Vidám Színház* még nem tudja pontosan, hogy mit akar csinálni. Szemmel láthatólag a humorra sze- retné magát specializálni. Egy- előre örülünk annak, hogy egy- esomó színésznek eggyel több szin- pada van, amelyen bizonyára még művészi játékok is játszhatók.

A kis színházak sorából az idén kiesett Pest egyetlen kabaréja, a *Pódium* s így a *miniatűr-színpad- művészet* ápolása terén az idei évad hátrányban van a tavalyi felett.

Érdekes kísérőtünete a szezonnak, hogy *kialakult itt egy furcsa szin- padi kentaúr-műfaj: felül variété, alul kabaré* s hogy ez a művészi- leg nem is megbíráható műfaj nagy népszerűsége tett szert. Rosszáló fejszöválás helyett, amely az alpári komédiázás divatját kellene illesse, inkább azt következtetném, megrög- zött derülátó módjára, ebből a di- vatból, hogy a publikum egy rétege talán gusztust kap tőle ahhoz, hogy színházba is járjon néhanapján, necsak moziba.

Plusz a tavalyi évaddal szemben a *Nemzeti Bábszínház* működése, amely a rendelkezésére álló primi- tív eszközök mellett is mindig ve- zetőképű, Rév Istvánnak felfokoz- zott művészi becsvágyáról tanusko- dik. A színházak eme Dávidja mel- lett a Góliát: a *Magyar Művelődés Háza* az idén is megelégedett az- zal a szereppel, amelyet a másodhetes mozik töltenek be a premierfilm- színházak mellett. Némi jelentő- ségre csak az ifjúsági előadások ré- vén tett szert, amelyek között, *Major* Tamás rendezői irányítása mellett, egészen stílusos momentum- ok is felmerültek és bizonyára még jobbak is lettek volna, ha a Nemzeti Színház együttese nem dolgozott volna négy színpadon, nem is szölvá tagjainak film-, rádió- és hangverseny-elfoglaltsá- gán. A *Magyar Művelődés Háza* állított művészet természetesen nem állhat azon a nívón, amelyen a kvalitás-munka áll a tömegcikkkel szemben.

Az elmúlt szezon nagy részében még a Színészkamara jelenléte is kifejtett többszörös gátlást a szin- házakra. Ha ehhez hozzászámítom az *Operaház* túlnyomórészt jó- színvonalú munkásságát, meg kell állapítanom, hogy a *budapesti színházi kultúra távolról se sülly- dyt annyira, mint amennyire a háború okozta fizikai és szelle- mi nyomások között süllyedhetett volna*. A magyar s talán különlege- sen a *budapesti pszichében* van va- lami, ami a színházművészet szá- mára mindig kedvező légkört ter- mel ki. Azok, akik a jó színházat szeretik, számos kedvező előjéltől következtetve, bizonyosra veszik, hogy a következő évad még sike- rültebb lesz, mint az idej.

Szánthó Dénes

32:21 a magyarok javára

Az idei évadot a magyar dara- bokból kiindulva szeretném elbí- rálni. Nem számítva az operát és a kabarékat, amelyeknél nincs össze- hasonlítási alap, *kilenc fővárosi színház 53 bemutatott tartott az 1941—42-es évadban*. Ebben a számban a magyar és külföldi dara- bok aránya 32:21. Új magyar dar- ab volt közöttük 18 próza, 6 ope- rett. A prózaírók között három színpadi novicius szerepel: *Illés* Endre, *Hertelendy* István és *Hubay* Miklós. (Utóbbi évekké elzolt színterkerült Rembrandt-életképét maga se tekinti teljes értékű alkotásnak.) Összehasonlításként köz- löm, hogy az 1940—41-es évad 50 bemutatójában az arány 31:19 volt s új író közöttük 5 akadt. A számos tehát hasonlítanak egy- másához... s a lényeg...?

A bemutatás sorrendjét véve: a *Nemzeti Színház* a *Gpóri kaland- tal, Mariay* Ödön történelmi vígjá- tékával kezdte. Ez a darab a kri- tika mérlegén meglehetősen köny- nyűnek találtatott. Mindjárt utána *Illés* Endre darabjára, a *Törte- nyék*-re került sor, amelyet szerzője karikatúrának nevez. A jeles író első színpadi próbálkozása várako- zásosan felül sikerült: darabja, amely abban a korban, amelyben, Juve- nalissal ellentétben, *difficile est sa- tirem scribere*, satirikus mer lenni, érdemes kísérlet: dramatizálni egy jellegzetesen mai társadalmi tüne- tet. Azoknak a kevés daraboknak egyike ez, amelyeknek megírása több mint pusztán „irodalmi mű- ködés kifejtése”. Utána *Németh* László nagy port felvert *Cse- resznyés* című színműve következ- zett. A darab előadása körül támadt vita e pillanatban nem érdekel bennünket, de azt megállapíthat- juk, hogy *régen találkoztunk ilyen érdekes rossz darabbal*. Olyan fur- csa az egész, mint amilyen furcsa alakja a magyar irodalmi életnek maga *Németh* László, az író és ön- maga kritikus. Bizonyos, hogy a *Cseresznyés*-nek ebben a formájában nem lehetett sikere, de az is bizo- nyos, hogy be kellett mutatni. A Nemzeti Színház manapság gyak- ran inkább úttörő, mint hagyó- mánytisztelő szerepet vállal és kí- sérletezéseit éppen azért vesszük szívesen, mert ő inkább megteheti, mint egy magánszínház, hogy meg- bukik valamivel, amiben irodalmat, magasabb törekvéseket vél felfe- dezni.

Igen jelentős irodalmi alkotás *Bibó* Lajos *Hibások* című pa- rasztdramája is, amelynek komor hangjai mögül minduntalan kicsen- dül a szerző nemes szándéka, mon- danivalójának nagyon emberi és nagyon művészi magva.

A Nemzeti Színház mutatta be *Harsányi* Zsolt *A bolond Ás- vayné* című színművét is, amelynek

különösen két első felvonásában mutatkozik meg szerzőjének hatal- mas színpadi rutinja. Nem más ez a darab, mint *Harsányi* Zsolt hó- dolata *Bajor* Gizi színészi zseniali- tása előtt s amikor az egész pro- dukció átkerült a Pesti Színház színpadára, teljes mértékben ki- tudta futni azt a formáját, amelyet pompás teatrális hatásánál fogva még is érdemel.

Utolsón hagytam *Asztalos* Miklós történelmi vígjátékát, az *Asszony- lázadás*-t. Függetlenül attól, hogy a darab meglehetősen hangos botrá- nyok között került le a színház já- tékrendjéről és hogy nem olyan té- nyezők vétették le, amelyeknek hi- vatása lenne a kritika gyakorlása, meg kell egy pillanatra állnunk *Asztalos* Miklósnál, aki e kor egyik legjellegzetesebb irodalmi tünete. Még egy darabja ment az idén: a *Négyes* című vígjáték az *Új Magyar Színházban*, amelynek frivolitása, sekélyessége és erőltettségé visz- hang nélkül maradt. Se kéretlen kritikuskos, se maga a közönség nem figyelt fel rá. *Asztalos* Miklós na- gyon tehetséges és rendkívül fejl- lett színpadi érzékkel bíró író, aki azonban állandóan a *Fodor* Lászlók emelkedéne kísértése alatt áll. Szer- tne olyan könnyed lenni s nyil- ván olyan szabadszájú is, mint a színpadainkról már régóta kiküszö-

Hunyadytól — Zilahyig

A *Vígszínház* magyar szerzőinek sorát *Hunyady* Sándor vezette be a *Nyári zápor*-ral. Anekdota, kissé félreajtszva. De a Hunyady-írók sok ízet így is szívesen izlettük benne. A francia eredetű *Marie Rose* mulatságos darab, amíg a harmadikban alaposan el nem romlik. Ezután következett *Bókay* János nagy közönségsikert elért vígjátéka, a *Hazudj nekem*. Jellegzetes *Bókay*-írás: fordulatos, ötletes, vidám és megható jelen- tek ügyes keverése, színpadi helyzetek okos kiaknázása. *Bókay* János a hódító férfi önelé- gültésével tekinthet pályafutására. Először beléseretett a színházba, azután magáévá tette. Nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy nála job- ban senki se szereti és szolgálja azt az izgalmas, rapszódikus, szí- nes világot, amelyet egyetlen tömör szóval így lehet kifejezni: „szín- ház”...

A *Cecilia* című vígjátékról, *Szi- lágyi* László munkájáról nyugodtan megállapíthatjuk, hogy nem vál- totta be a hozzáfűzött reményeket, hiszen most is előtűnik pereg még a *Vén diófa*, *Szilágyi* Új Magyar Színházbéli darabja, amelyhez ha- sonló sikere talán a *János vitéz* óta nem volt magyar operettnek. A *Cecilia* egyszerűen nem érte el a *Vígszínháznál* megkívánt színvo- nalt, csak meséje volt, pszichológiai ér- tért nélkül. Ehhez pedig csak operettnek van joga.

Hertelendy István, a *Bolond sze- mesek* szerzője, kritikusai minő- sében addig nézte a színházat,

amíg kedvet kapott hozzá, hogy — csinálja is. Darabja inkább kel- lemes, mint megrázó, inkább ruti- nos, mint érdekes. Nem teljesíti a színdarab kutyakötelességét: azt, hogy akár vidám, akár megható, de *izgalmas* legyen. Viszont: jó szerepei vannak. A *Kit szeretek* című *Birabeau*-vígjáték finomabb, mint a Nemzeti *Birabeau*-ja volt. Érdekes lélektani problémát dol- goz fel sok humorral. A *Csigaház*, *Niccodemi* darabja tipikus olasz munka: inkább opera, mint próza, nagy áriákkal és duettekkel. Régies színpadi hatásokkal dolgozó játék, drámai összefüggései itt-ott hatá- sosak.

A *Vígszínház* két nagy reprizt hozott: egy *Hauptmann*t és egy *Zilahyt*. Mindenesetre sokkal ér- demesebbeket, mint a tavalyi *Fél- tékenység* és *Román*c volt. A *Hauptmann*-dráma egy hatalmas *Somlay*-alakítás révén igazi mű- vérszi szenzációvá növekedett, a *Tábornok* pedig, noha alaposan megnyirbálták, ismét bebizonyí- totta, hogy *Zilahy* milyen kitűnő színpadi szerző. Kár, hogy régi darabjaiból kihúz fontos monda- tokat, ahelyett, hogy újakat írta. A *Vígszínház* vezetése alatt álló *Pesti Színház* egyetlen darabbal játszotta végig évadját: a *Tűzész- szel*. Ezt a kitűnően megírt ameri- kai darabot, amelynek tökéletes lélektani finomságait még a másó- dik felvonást befejező otromba giccs se ronthatta le, hat színész tökéletes előadása tette országos- hírré sikerrel.

Arisztokrata-szellem a Madách-téren

Külön fejezet illeti meg a *Ma- dách Színházat*. Egy nemes becs- lyaktól fűtött gazdag fiatal arisztokrata és egy nagytudású, jó- sítú és szerencséskezű színigaz- gató páros vezetése mellett egyet- len évad alatt olyan jelentőségre szert Budapest művészi közléle- ké, amellyel mindig komolyan számolni. *Kitermett maga*

körül egy légkört, amelyben elfo- gadják azt, amit ad, még ha nem könnyű eledel is. A *Pirandello*- sikernek például bizonyosan nagy részese: a snobok érdeklődése a darab iránt, amelyet megnézni és megvitatni divat lett. De ezekből a snobokból haszna van színháznak és irodalomnak, mert addig járnak divatból jó írók darabjaihoz, amíg